

УДК 371:004

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-92-97

БАЦЕНКО Сергій Вікторович –
молодший науковий співробітник Інституту
цифровізації освіти НАПН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7752-609X>
e-mail: s.batsenko@iitlt.gov.ua

РАШЕВСЬКА Наталя Василівна –
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник Інституту
цифровізації освіти НАПН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6431-2503>
e-mail: nvr@iitlt.gov.ua

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРОЦЕС НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Пандемія 2020 року та повномасштабне вторгнення в Україну кардинально змінили підхід до організації процесу навчання в закладах загальної середньої освіти. Якщо раніше традиційна класно-урочна модель була основною формою навчання, то сьогодні зросла потреба в обґрунтуванні та впровадженні нових підходів, зокрема змішаного навчання. Така модель надає можливість створити умови для персоналізованого й активного навчання, яке зорієнтоване на здобуття знань в індивідуальному темпі.

Метою цієї статті є аналіз динаміки розвитку дефініції «змішане навчання» через зміну її тлумачення в науковій літературі; визначення переваг і недоліків змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти; а також окреслення перспективних напрямків побудови моделі змішаного навчання в середній і старшій школах на основі імерсивних технологій.

Відповідно до розглянутих тлумачень поняття змішаного навчання можна стверджувати, що змішане навчання – це комплексний підхід до організації процесу навчання, який поєднує традиційні заняття з онлайн-інструментами, що створюють умови для більш персоналізованого, гнучкого й ефективного навчання. Така модель надає можливість задовольнити індивідуальні потреби учнів, підвищити інтенсивність засвоєння матеріалу та розвивати навички самостійної роботи.

Для створення ефективної моделі змішаного навчання необхідно, щоб до її технологічної складової входили імерсивні технології навчання, перевагами яких є: 1) можливість візуалізації навчального матеріалу, шляхом наочності та підтримки емоційної складової процесу навчання; 2) підвищення мотивації до навчання за рахунок інтерактивності та персоналізації навчання; 3) сприяння розвитку критичного мислення, творчості та умінню працювати у команді; 4) доступність та гнучкість навчання.

А процес побудови такої моделі відповідає наступним принципам: розвитку національної освіти; індивідуалізації; впровадженню активного навчання; використанню технологій, що сприяють інтерактивності навчання, його гнучкості та співпраці. При проєктуванні моделі змішаного навчання необхідно зосередитися на розробці інтерактивних середовищ навчання, які сприяють ефективному подоланню навчальних втрат та забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі.

Ключові слова: змішане навчання; імерсивні технології навчання; заклади загальної середньої освіти; персоналізоване навчання; індивідуальна траєкторія навчання.

BATSENKO Serhii Viktorovych –
junior researcher of the Institute
of Digitalisation of Education National Academy
of Educational Sciences of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7752-609X>
e-mail: s.batsenko@iitlt.gov.ua

RASHEVSKA Natalya Vasylivna –
PhD of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Senior Researcher of the Institute
of Digitalisation of Education National Academy
of Educational Sciences of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6431-2503>
e-mail: nvr@iitlt.gov.ua

BLENDED LEARNING: THEORETICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT AND POSSIBILITIES FOR IMPLEMENTATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

The 2020 pandemic and the full-scale invasion of Ukraine radically changed the approach to organizing the learning process in general secondary education institutions. Until now, the traditional class-based model has been the main form of education, but today there is an increasing need to substantiate and implement new approaches, particularly blended learning. This model allows for the creation of conditions for personalized and active learning, oriented towards acquiring knowledge at an individual pace.

The purpose of this article is to analyze the dynamics of the definition of "blended learning" as it developed through changes in its interpretation in scientific literature; to identify the advantages and disadvantages of blended learning in general secondary education institutions; as well as to outline promising directions for building a blended learning model in secondary and high schools based on immersive technologies.

According to the interpretations of the concept of blended learning, it can be stated that blended learning is a comprehensive approach to organizing the learning process that combines traditional classes with online tools, creating conditions for more personalized, flexible, and

effective learning. This model offers the opportunity to meet the individual needs of students, enhance the intensity of material absorption, and develop skills in independent work.

To create an effective blended learning model, it is necessary that its technological component includes immersive learning technologies, which offer the following advantages: 1) the ability to visualize educational material through demonstration and emotional engagement in the learning process; 2) increased motivation to learn through interactivity and personalization of learning; 3) facilitation of critical thinking, creativity, and teamwork skills; 4) accessibility and flexibility of learning.

The process of building such a model should adhere to the following principles: development of national education; individualization; implementation of active learning; use of technologies that promote interactivity, flexibility, and collaboration in learning. In the design of the blended learning model, it is essential to focus on developing interactive learning environments that effectively address learning losses and ensure active student participation in the educational process.

Key words: blended learning; immersive learning technologies; general secondary education institutions; personalized learning; individual learning trajectory.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Поняття змішаного навчання в систему освіти України почало інтегруватися з 2008 року і на початку його появи не мало широкого застосування в закладах освіти. Проте з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та потребою у більш гнучких освітніх підходах інтерес до цієї моделі навчання почав зростати.

Вперше проблему змішаного навчання в Україні почали підіймати в контексті підтримки організації навчання в закладах вищої освіти. Скорочення аудиторного навантаження та збільшення частки самостійної роботи студентів потребувало зміни існуючої моделі навчання – традиційного навчання з одного боку, а з іншого залишало не використаними можливості інформаційно-комунікаційних технологій та пристроїв, що надавали можливість поєднувати їх використання в процесі організації самостійної роботи з метою підтримки процесу навчання та створення адаптивних умов для студентів перших курсів.

Важливим каталізатором поширення змішаного навчання в Україні стала пандемія COVID-19, яка змусила освітні заклади швидко адаптуватися до дистанційних форм навчання. Це дало можливість освітянам оцінити переваги та можливості змішаного навчання: гнучкість, доступність ресурсів і можливість індивідуального підходу до кожного учня. З 2020 року змішане навчання стало невід’ємною частиною освітнього процесу не лише у закладах вищої освіти, а й у загальноосвітніх школах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблема організації змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти потребує комплексного підходу до його впровадження, розробки універсальних моделей використання ІКТ для ефективного поєднання традиційних методів навчання з інноваційними.

Серед перших робіт в Україні, що описували переваги та можливості організації змішаного навчання були роботи з проблеми організації навчання англійської мови в закладах вищої освіти. Пізніше – в 2010-2012 роках було надано тлумачення поняття змішаного навчання, визначено його переваги, побудовано моделі для організації навчання математичних та інженерних дисциплін в закладах вищої освіти. Всі наступні роботи та дослідження з проблеми організації змішаного

навчання лише інтерпретували надані раніше означення під різні предмети та з різноманітними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Першими знаковими дослідженнями організації навчання за моделлю змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти були роботи Барановської О. В. [3] та Шелестової Л. В. [16], результати яких можуть бути використані для організації навчання в початковій школі. Наукові публікації з методики організації змішаного навчання в середній та старшій школах носять фрагментарний характер і потребують розробки та впровадження уніфікованої методичної системи організації навчання з усіх предметів.

Мета статті провести аналіз поняття змішане навчання, його переваги та недоліки застосування в початковій школі та визначити перспективи побудови моделі змішаного навчання в середній та старшій школах на основі імерсивних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В наукових публікаціях термін «змішане навчання» відображається в різних інтерпретаціях даного словосполучення. Зустрічається як безпосередньо термін змішане навчання так і його різновиди: комбіноване навчання, перевернутий клас, інтегроване навчання, гібридне навчання, гнучке навчання, мультиметодичне навчання, відкрите навчання, включене навчання.

У 2006 році вперше в світовій практиці було проведено узагальнення тлумачення змішаного навчання як комбінації очного навчання та навчання, що може бути організоване за допомогою комп’ютера, а у 2011 році було визначено, що змішаним може бути навчання, в процесі якого використовується від 30% до 80% ІКТ для підтримки традиційного навчання.

Слід зауважити, що в наслідок цього в тлумаченні змішаного навчання не доцільно виокремлювати дистанційне, електронне чи мобільне навчання. Все це є частиною єдиного цілого, що надає можливість підтримувати традиційне навчання засобами ІКТ. Особливо треба підкреслити, що дистанційне навчання не є тотожним змішаному навчанню в наслідок різних форм їх організації та забезпеченості підтримки навчання засобами ІКТ.

Розглянемо динаміку розвитку дефініції «змішане навчання» відповідно до змін у її тлумаченні в науковій літературі (таблиця 1).

Таблиця 1

Тлумачення поняття «змішане навчання»

Автор	Тлумачення поняття «змішане навчання»
Мусійовська О. Ф., 2008	інтегрована форма різних видів Інтернет-навчання, електронного дистанційного та традиційного навчання, за якої навчальний матеріал у будь-якому електронному виді (текстовому, аудіо- або відеоформаті, у вигляді РРТ-презентацій, flash-анімації, Вебресурсів та ін.) передається студентові через Інтернет або локальні мережі для самостійного опрацювання, а закріплення та перевірка якості здобутих студентом знань і навичок проводиться в аудиторії під безпосереднім керівництвом викладача з використанням традиційних і мультимедійних засобів навчання [11].
Рашевська Н. В., 2011	процес навчання, за якого традиційні технології навчання поєднуються з інноваційними технологіями дистанційного, електронного та мобільного навчання з метою створення гармонійного поєднання теоретичної та практичної складових процесу навчання [12].
Стрюк А. М., 2012	це цілеспрямований процес здобуття знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання [13].
Бугайчук К. Л., 2016	цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовуються для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення) та під час якого має місце самоконтроль учня (студента) за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання. У широкому сенсі – це різні варіанти поєднання форм і методів організації формального, неформального, інформального навчання, а також самонавчання, що здійснюються для досягнення особою заздалегідь визначених навчальних цілей зі збереженням механізму контролю за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання. .
Ткачук Г. В., 2017	цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, заснований на поєднанні технологій традиційного, електронного та мобільного навчання [14].
Дениско О. В., Семеновська Л. А., 2018	це цілеспрямований процес створення освітнього середовища, що поєднує такі складники: очне (традиційне), дистанційне (індивідуальне/самостійне і групе/колаборативне) та електронне (онлайн, віртуальне) навчання, у якому взаємодія суб'єктів педагогічного процесу здійснюється у процесі інтеграції безпосереднього живого спілкування (віч-навч) та опосередковано за допомогою технологічних засобів (віддалено) як синхронно, так і асинхронно [5].
Мазюк В. А., 2019	процес набуття учнями знань, умінь і навичок, що супроводжується раціональним поєднанням традиційних та електронних технологій, доцільно організований і планомірно перебудований учителем на основі інноваційних технологій [10].
Трубачева С. Е., 2021	освітня технологія, яка передбачає поєднання інформаційно-комунікаційних методів навчання з методами традиційного та самостійного навчання, поєднання аудиторних форм навчання з віртуально-мережевими [6].
Малихін О., Арістова Н, Рогова В., 2022	форма організації освітнього процесу, яка гармонійно поєднує наявний досвід провадження освітнього процесу в класичному форматі та досягнень сучасної педагогічної науки щодо здійснення освітнього процесу в дистанційному форматі, що спрямовується на підтримання належного рівня надання освітніх послуг здобувачам освіти [8].

На нашу думку, **змішане навчання** – це комплексний підхід до організації процесу навчання, який поєднує традиційні заняття з онлайн-інструментами, що створюють умови для більш персоналізованого, гнучкого й ефективного навчання. Таке навчання надає можливість задовольнити індивідуальні потреби учнів, підвищити інтенсивність засвоєння матеріалу та розвивати навички самостійної роботи.

Перехід системи світу України до Нової української школи та запровадження в закладах середньої освіти змішаного навчання, як найбільш адаптованої моделі для організації процесу навчання з квітня 2020 року надало можливість сформувати основні концептуальні засади побудови моделі змішаного навчання в початковій школі.

Першими обґрунтованими, цілісними та доповнюючими одна одну роботами з питання організації змішаного навчання в початковій школі є роботи Шелестової Л. В. та Барановської О. В., хоча і містять певні недоліки, що суперечать поняттю змішаного навчання.

Змішане навчання в початковій школі – це навчання за якого частина навчального матеріалу вивчається під час традиційного уроку, а інша частина – самостійно в індивідуальній чи груповій формах [16]. Для організації змішаного навчання в початковій школі вчитель повинен мати концепцію

організації такого навчання, бути забезпеченим методичними матеріалами з використання технологій при вивченні навчальних предметів.

В дослідженні Барановської О. В. [3] проведено ґрунтовний аналіз різноманітних підходів до організації змішаного навчання та виокремлено основні тенденції модернізації навчального процесу в умовах змішаного навчання: оновлення дидактичного компонента змішаного навчання; оновлення дидактичних підходів до формування інформаційної компетентності, зокрема читацьких умінь учнів. Проведене дослідження показало, що з часів пандемії суттєво збільшилась частка вчителів початкової школи, готових до застосування різноманітних ІКТ в процесі організації змішаного навчання.

Авторами [3; 16] визначено проблеми, недоліки та переваги організації змішаного навчання в початковій школі:

– *переваги* змішаного навчання: гнучкість навчання; зміна можливостей індивідуалізації навчання в дистанційному форматі; можливість швидкої діагностики та обробки інформації в цифровому форматі; різноманітність наочних об'єктів, моделей в електронному форматі; прозорість системи оцінювання; підвищення мотивації та активності учнів, рівня їхньої самостійності та самоконтролю. Остання указана

перевага дійсно є найбільш суттєвою перевагою змішаного навчання, але в системі навчання учнів початкової школи викликає великі сумніви в зв'язку з абсолютно не сформованою навичкою самостійного навчання;

– *недоліки*: труднощі обробки неформалізованої інформації; формалізація дидактичних ситуацій; відсутність живого спілкування; однією із ролей батьків в моделі змішаного навчання стає їх менторна роль, що суттєво, на нашу думку, спотворює змішане навчання; недостатнє розроблення онлайн-ресурсів для забезпечення можливості організації навчання з усіх навчальних предметів, котрі передбачені Стандартом початкової освіти, що створює додаткові труднощі для педагога: необхідність аналізу існуючих інформаційних ресурсів, здійснення вибору, розробку власних ресурсів тощо.

Барановська О. В. [3] зазначає, що підручники в моделі змішаного навчання є важливою, але не єдиною навчальною літературою для учнів початкової школи. За умов змішаного навчання швидкими темпами відбувається впровадження електронних підручників, мультимедійної складової навчання, яка може і має доповнювати традиційний підручник та допомагати ефективній роботі з ним.

На нашу думку, паперовий підручник в моделі змішаного навчання повинен містити гіперпосилання для організації процесу навчання. В учнів не повинно бути додаткових електронних підручників, окремих додатків, тобто єдиний підручник з можливістю використовувати його для побудови індивідуальної траєкторії навчання. Для реалізації цієї задачі та для персоналізації процесу навчання в середній та старших школах доцільно використовувати імерсивні технології навчання, як складових змішаного навчання, що абсолютно не є доцільним в початковій школі.

Вперше переваги змішаного навчання в закладах середньої освіти як переваги саме технологій доповненої та віртуальної реальностей, що визначають технологічну складову моделі змішаного навчання було сформульовано у 2019 році Мазюк В. А. [9]:

1) розширити освітні можливості учнів за рахунок збільшення доступності й гнучкості освіти, врахування їх освітніх потреб, темпу й ритму засвоєння навчального матеріалу;

2) стимулювати формування суб'єктивної позиції учнів: підвищити рівень мотивації, самостійності, рефлексії й самоаналізу, соціальної активності та ефективності освітнього процесу в цілому;

3) змінити роль вчителя в системі навчання учнів;

4) персоналізувати процес навчання, спонукавши учнів самостійно визначати навчальні цілі, способи їх досягнення відповідно до власних освітніх потреб, інтересів і здібностей.

Змішане навчання вважають однією із перспективних моделей організації навчання, за допомогою яких 1) можна подолати освітні втрати в системі загальної середньої освіти України [8]; 2) підтримувати процес навчання учнів з

особливими освітніми потребами [15], за умови, що імерсивні технології будуть однією із важливих складових такого навчання, оскільки створюють умови для реальності процесу навчання, не залежно від місця розташування учня.

Спираючись на проведений ґрунтовний порівняльний аналіз Литвинової С. Г. [7] організації навчання за моделлю змішаного навчання на основі імерсивних технологій, можна стверджувати, що імерсивні технології надають можливість створити таке змішане імерсивне середовище навчання, використання якого надасть учням можливість: 1) краще зрозуміти складні концепції, дозволяючи їм взаємодіяти з ними в більш інтегрованому та особистому способах; 2) краще запам'ятати навчальний матеріал, дозволяючи їм створювати власні асоціації та зв'язки; 3) розвинути критичне мислення та творчі навички, дозволяючи їм розв'язувати проблеми та приймати рішення в більш реалістичних умовах; 4) підвищити мотивацію та зацікавленість у навчанні, дозволяючи їм відчувати більший контроль над своїм навчанням і отримувати більш особисті відчуття успіху.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Для організації якісного процесу навчання в закладах загальної середньої освіти необхідно побудувати уніфіковану модель змішаного навчання, яка буде задовольняти наступним принципам створення моделі:

1. Модель змішаного навчання має відповідати основним принципам розвитку національної освіти, враховуючи глобалізаційні виклики та тенденції часу. Вона повинна узгоджуватися з головними парадигмами Нової української школи, зокрема щодо профільного навчання та індивідуального підходу до учнів.

2. При проектуванні моделі змішаного навчання необхідно зосередитися на розробці інтерактивних середовищ навчання, які сприяють ефективному подоланню навчальних втрат та забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі.

3. Модель змішаного навчання має відповідати таким ключовим принципам: індивідуалізація, активне навчання, використання технологій, гнучкість та співпраця. Це дозволить розробити ефективні методичні системи для різних предметів і рівнів навчання.

4. Імерсивне середовище, як ключовий компонент змішаного навчання, сприяє розвитку широкого спектру компетентностей учнів, включаючи критичне мислення, креативність та співпрацю.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Allen E., Seaman J. Going The Distance : Online Education in the United States. Babson Survey Research Group and Quahog Research Group. 2011. 40 p. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED529948.pdf>

2. Graham C. R. Blended learning systems. Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs, Pfeiffer Publishing, San Francisco, 2006. P. 3-21. URL: https://www.researchgate.net/publication/258834966_Blended_learning_systems_Definition_current_trends_and_future_directions

3. Барановська О. В. Змішане навчання у початковій школі: нові форми взаємодії : методичні рекомендації. Київ : «Фенікс», 2021. 64 с.

4. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 54. Вип. 4. С. 1-18.

5. Дениско О. В., Семеновська Л. А. Генеза та сучасний зміст поняття змішаного навчання в зарубіжній педагогічній теорії і практиці. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 65. №3. С. 1-11.

6. Енциклопедія освіти. Під редакцією В. Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер. 2021. 1144 с.

7. Литвинова С. Г. Імерсивне середовище навчання: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. № 2(53). С. 76-82. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.76-82>

8. Малихін О., Арістова Н, Рогова В. Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: змішане навчання. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 68-76. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-68-76>

9. Мізюк В. А. Змішане навчання в умовах сучасної парадигми освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2019. № 2. С. 110-118. URL : <https://doi.org/10.25128/2415-3605.19.2.14>

10. Мізюк В. А. Змішане навчання як інноваційний підхід інтеграції навчального процесу у закладах освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 3. С. 172-177. URL : <https://doi.org/10.33310/2518-7813-2019-66-3-172-177>

11. Мусійовська О. Ф. Проблеми впровадження комбінованого навчання у вищій школі України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2008. № 3(7). URL : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08mofshu.htm>

12. Рашевська Н. В. Мобільні інформаційно-комунікаційні технології навчання вищої математики студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інститут інформаційних технологій і засобів навчання. К., 2011. 305 с.

13. Стрюк А. М. Система «Агапа» як засіб навчання системного програмування бакалаврів програмної інженерії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 / Інститут інформаційних технологій і засобів навчання. К., 2012. 312 с.

14. Ткачук Г. В. Змішане навчання та особливості використання ротатійної моделі у навчальному процесі. *Інформаційні технології в освіті*. 2017. Вип. 4. С. 143-156. URL : <https://doi.org/10.14308/ite000655>

15. Ткачук В. В., Єчкало Ю. В., Маркова О. М. Доповнена реальність у навчанні студентів із особливими освітніми проблемами. *СТЕ Workshop Proceedings*. 2018. Вип. 5. С. 66-71.

16. Шелестова Л. В. Змішане навчання у початковій школі : методичні рекомендації. Київ : «Фенікс», 2021. 48 с.

REFERENCES

1. Allen, E., Seaman, J. (2011). Going The Distance : Online Education in the United States. Babson Survey Research Group and Quahog Research Group. 40 p. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED529948.pdf> [in English]

2. Graham, C. R. (2006). Blended learning systems. Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs, Pfeiffer Publishing, San Francisco, 3-21. URL: https://www.researchgate.net/publication/258834966_Blended_learning_systems_Definition_current_trends_and_future_directions/ [in English]

3. Baranovska, O. V. (2021). *Zmishane navchannia u pochatkovii shkoli: novi formy vzaiemodii* [Blended learning in primary school: new forms of interaction] : metodichni rekomendatsii. Kyiv : «Feniks». 64 s. [in Ukrainian]

4. Buhaichuk, K. L. (2016). Zmishane navchannia: teoretychnyi analiz ta stratehiia vprovadzhennia v osvittni protses vyshchikh navchalnykh zakladiv [Blended learning: theoretical analysis and implementation strategy in the educational process of higher educational institutions]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 54(4), 1-18 [in Ukrainian]

5. Denysko, O. V., Semenovska, L. A. (2018). Geneza ta suchasnyi zmist poniattia zmishanoho navchannia v zarubizhnii pedahohichnii teorii i praktytsi [The genesis and modern meaning of the concept of blended learning in foreign pedagogical theory and practice]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 65(3), 1-11 [in Ukrainian]

6. Entsyklopediia osvity (2021). Pid redaktsiieiu V. H. Kremen. Kyiv : Yurinkom Inter. 1144 s. [in Ukrainian]

7. Lytvynova, S. H. (2023). Imersyvne seredovyshe navchannia: porivnialnyi analiz [Immersive learning environment: a comparative analysis]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: «Pedahohika. Sotsialna robota» – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: "Pedagogy. Social work"*, 2(53), 76-82 [in Ukrainian]

8. Malykhin, O., Aristova, N., Rohova, V. (2022). Minimizatsiia osvitnikh vtrat uchniv zakladiv zahalnoi serednoi osvity v umovakh voiennoho stanu: zmishane navchannia [Minimization of educational losses of students of general secondary education institutions in the conditions of martial law: blended learning.]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, No 3, 68-76 [in Ukrainian]

9. Miziuk, V. A. (2019). Zmishane navchannia v umovakh suchasnoi paradyhmy osvity [Blended learning in the conditions of the modern paradigm of education]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii : Pedahohika*, No 2, 110-118 [in Ukrainian]

10. Miziuk, V. A. (2019). Zmishane navchannia yak innovatsiinyi pidkhid intehratsii navchalnoho protsesu u zakladakh osvity [Blended learning as an innovative approach to the integration of the educational process in educational institutions]. *Naukovyi visnyk Mykolaiivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*, No 3, 172-177 [in Ukrainian]

11. Musiiivska, O. F. (2008). Problemy vprovadzhennia kombinovanoho navchannia u vyshchii shkoli Ukrainy [Problems of implementation of combined education in higher education of Ukraine]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 3(7). URL : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08mofshu.htm> [in Ukrainian]

12. Rashevska, N. V. (2011). Mobilni informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii navchannia vyshchoi matematyky studentiv vyshchikh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Mobile information and communication technologies for teaching higher mathematics to students of higher technical educational institutions] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.10 / Instytut informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia. K., 305 s. [in Ukrainian]

13. Striuk, A. M. (2012). Systema «Агапа» yak zasib navchannia systemnoho prohrumuvannia bakalavriv prohrumnoi inzhenerii [The "Agapa" system as a means of teaching system programming for bachelors of software engineering] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.10 / Instytut informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia. K., 312 s. [in Ukrainian]

14. Tkachuk, H. V. (2017). Zmishane navchannia ta osoblyvosti vykorystannia rotatsiinoi modeli u navchalnomu protsesi [Blended learning and features of using the rotational model in the educational process]. *Informatsiini tekhnolohii v osviti*, 4, 143-156 [in Ukrainian]

15. Tkachuk, V. V., Yechkalo, Yu. V., Markova, O. M. (2018). Dopovнена realnist u navchanni studentiv iz

osoblyvymy osvithnimy problemamy [Augmented reality in teaching students with special educational problems]. CTE Workshop Proceedings, 5, 66-71 [in Ukrainian]

16. Shelestova L. V. (2021). Zmishane navchannia u pochatkovii shkoli [Blended learning in primary school] : metodychni rekomendatsii. Kyiv : «Feniks», 48 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БАЦЕНКО Сергій Вікторович – молодший науковий співробітник Інституту цифровізації освіти НАПН України.

Наукові інтереси: використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації процесу навчання за моделлю змішаного навчання.

РАШЕВСЬКА Наталя Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту цифровізації освіти НАПН України, вчитель математики КЗО «Криворізький ліцей «КОЛІА»».

Наукові інтереси: використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації процесу навчання за моделлю змішаного навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

BATSENKO Serhiy Viktorovych – junior researcher of the Institute of Digitalisation of Education National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

Scientific interests: the use of information and communication technologies for the organization of the learning process according to the model of blended learning.

RASHEVSKA Natalia Vasylivna – PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Researcher of the Institute for Digitalisation of Education National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Mathematics teacher at municipal institution Kryvyi Rih Lyceum "KOLIA".

Scientific interests: the use of information and communication technologies for the organization of the learning process according to the model of blended learning.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2024 р.

УДК 378. 11. 76

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-97-101

БЕЛІКОВА Валентина Венедиктівна –

кандидат мистецтвознавства, член Спілки композиторів України, заслужений працівник культури України, доцент кафедри музикознавства, інструментального та хореографічного навчання

Криворізького державного педагогічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8056-2799>

e-mail kdpu@kdpu.edu.ua

МУЗИЧНІ ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ У ТВОРЧОСТІ ЯКОВА СТЕПАНОВИЧА СТЕПОВОГО

У статті автор досліджує музичні твори для дітей у творчості відомого українського композитора Я. Степового, які відіграли значну роль у формуванні нового шкільного репертуару.

Український народ дав людству багатьох видатних діячів літератури і мистецтва. Одне з перших місць серед митців належить видатному українському композиторові, творцеві мелодійних романсів, майстерних обробок народних пісень, хорових творів і фортепіанних п'єс Якову Степановичу Степовому. Музичні твори для дітей Я. Степового є важливим вкладом музиканта у розвиток педагогічного репертуару загальної середньої школи. Продовжуючи традиції провідних українських композиторів М. Лисенка, М. Леонтовича, М. Мясковського та інших, Яків Степанович утворював хорові твори, обробки для дитячих ансамблів і сольного виконання. Відомими є хорові твори для дітей на слова Т. Шевченка «Кобзар», який складається з 20 мініатюр і «П'ять шкільних хорів».

Хорові твори Я. Степового охоплюють велике коло тем за внутрішнім змістом та художньою формою. Аналізуючи шкільні пісні Я. Степового можна відмітити, що головною метою композитора було виховання школярів на кращих народнопісенних зразках українського народного мелосу. На творчій полиці Я. Степового є незакінчена опера «Невольник» (за Т. Шевченком), Три фуги для фортепіано (1909), Соната (1909), Фантазія (1909), Вальс (1910), Мазурка та Прелюдія (1915), Прелюд пам'яті Т. Шевченка (1912), Фортепіанні сюїти та мініатюри, а також танці, поеми та романси.

Творчість Я. Степового – перехідний етап в історії розвитку української музики. Вона підготувала ґрунт для діяльності радянських композиторів. У той же час у ній яскраво виступають традиції кращих представників зарубіжної і української класики. В історію української музики Я. Степовий увійшов насамперед як автор малих форм: романсів, пісень, фортепіанних п'єс. У цій галузі Я. Степовий досяг найбільшої досконалості, адже його майстерність у володінні простими, художньо правдивими засобами музичної виразності, взятими з скарбниці народнопісенної культури і професійної музики, заслуговує на увагу і подальший розвиток композиторами.

Ключові слова: українська музична культура, естетичне виховання, музичні твори для дітей, Я. Степовий.

BELIKOVA Valentina Venediktivna –

Candidate of Art History, member of the Union of Composers of Ukraine, Honored Worker of Culture of Ukraine, Associate Professor of Musicology Instrumental and Choreographic Training Kryvyi Rih State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8056-2799>

e-mail kdpu@kdpu.edu.ua